

УДК 72/76.071.1(=161.2)(100)"19"(092)
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2026.04.1023>

ДОЛІ МИСТЦІВ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ: ЕПІЗОДИ З ОСОБИСТИХ КОНТАКТІВ 1990-х РОКІВ

Роман ЯЦІВ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1509-5367>

доктор історичних наук, професор,
Львівська національна академія мистецтв,
кафедра художнього дерева,
вул. В. Кубійовича, 38, 79011, Львів, Україна,
e-mail: jaciv@ukr.net

Розглядається історія налагодження творчо-наукових взаємин автора з мистецькими постатями українського зарубіжжя, які упродовж 1990—2025-х років розвинулися в реалізацію цілого ряду дослідницьких проєктів та закріпилися у різних формах репрезентації. Серед них — цілий ряд визначних художників, письменників, учених, суспільно-культурних діячів, з якими автор спілкувався особисто або підтримував контакти шляхом листування. Активні та довірливі взаємини в окремих випадках позначилися хвилюючими подіями в їх особистих (родинних) біографіях та в дослідницьких працях автора. У публікації використано матеріали епістолярного жанру, які, як джерело, вводяться в науковий обіг вперше. *Об'єктом* дослідження є документальні факти налагодження та етапи професійних контактів автора з рядом представників науково-творчої еліти української діаспори, *предметом* — історія, хронологія та зміст підтримання спілкування, що вплинуло на реалізацію значимих виставкових, видавничих проєктів та пошуки шляхів наукової популяризації маловідомих імен в українському соціумі. *Методологічною основою* дослідження є творчо-біографічний, науково-реконструктивний, джерелознавчий методи, а також історико-культурний підхід.

Ключові слова: образотворче мистецтво української діаспори, мистецький модернізм, постмодернізм, етнонаціональна ідентичність, культурна пам'ять, етнопсихологія, наукова періодика, фахові мистецькі видання, українські мистецькі та наукові середовища у США, Канаді, Великій Британії, Німеччині, Польщі.

Roman YATSIV

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1509-5367>

PhD, professor at the Artwood department
of the Lviv National Academy of Arts,
38, V. Kubyovycha str., 79011, Lviv, Ukraine,
e-mail: jaciv@ukr.net

THE FATES OF UKRAINIAN DIASPORA ARTISTS: EPISODES FROM PERSONAL CONTACTS IN THE 1990-s

The article examines the history of the author's creative and scholarly relationships with personalities from the Ukrainian diaspora — relationships that, spanning the period from the 1990s to 2025, evolved into numerous research projects and found expression in various formats, including monographs, art albums, scholarly articles, essays, and text anthologies. These personalities include prominent artists, writers, scholars, and socio-cultural activists — bearers of the cultural memory of the Ukrainian community abroad — with whom the author interacted personally or maintained contacts through correspondence. In certain instances, active and trusting relationships were marked by heartfelt events in the personal and family lives of prominent diaspora figures from the creative and intellectual spheres. The publication draws upon epistolary materials introduced into scholarly discourse for the first time.

The object of the study comprises the documented facts regarding the establishment and stages of the author's professional contacts with various representatives of the scholarly and creative elite within the Ukrainian diaspora across the USA, Canada, Great Britain, Germany, and Poland; *the subject of the study* is the history, chronology, and content of this ongoing communication, which influenced the realization of significant exhibition and publishing projects, as well as the search for ways to popularize — within Ukrainian society — personalities who were previously less known.

The methodological basis of the study comprises creative-biographical, scholarly-reconstructive, and source-study methods, as well as a historical-cultural approach to evaluating the creative and scholarly contributions of intellectuals from the Ukrainian diaspora.

Keywords: visual art of the Ukrainian diaspora, artistic modernism, postmodernism, ethno-national identity, cultural memory, ethnopsychology, scholarly periodicals, specialized art publications, Ukrainian artistic and academic communities in the USA, Canada, Great Britain, Germany, and Poland.

Вступ. *Актуальність теми.* У хронологічних рамках стаття охоплює цілий культурно-історичний період від початків відновлення Української Державності (1991) і до першої половини 2020-х років, уже з новою реальністю російсько-української війни. Злам 1980—1990-х років, що ввібрав у себе романтизований пафос повернення широких верств українського суспільства до етнокультурних джерел, розпочав масштабний перерозподіл ціннісних пріоритетів, зокрема на подолання ідейної парадигми московського тоталітаризму. Саме у той час почався рух відкриття нових імен діячів української культури, в тому числі заборонених або спотворених сторінок національної історії. Працюючи на посаді молодшого наукового співробітника тоді ще Львівського відділення Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М.Т. Рильського Академії наук УРСР, автору відкрилися нові горизонти для наукових досліджень, синхронно до музейної практики як охоронця фонду графіки Музею етнографії та художнього промислу, структурного підрозділу відділення ІМФЕ. Саме від того часу політико-адміністративних трансформацій і закладалася авторська науково-дослідницька програма, чому сприяло налагодження контактів з численними представниками українського мистецтва і науки у різних країнах світу. З дистанції часу кожне зусилля мистецтвознавців щодо повернення у контекст історії української культури маловідомих, «забутих» або заборонених московською тоталітарною владою імен на сьогодні є актуальною науковою задачею.

Метою дослідження є наукова реконструкція процесу творчих взаємодій автора з цільними представниками творчої, наукової інтелігенції та громадсько-культурних інституцій української діаспори різних локацій проживання та професійної активності. Вибір прикладів зумовлений тим, що налагоджені взаємини у багатьох випадках спричинили цілий ряд наукових відкриттів, переросли у реалізацію виставкових і видавничих проєктів, а також позначилися і в поворотних подіях у біографіях окремих особистостей. Серед імен художників вирізняються імена Святослава Гординського, Едварда Козака (Еко), Богдана Стебельського, Михайла Дзиндри, Зої Лісовської, Лади Лісовської-Нижанківської, Богдана Титли, Мирона Левиць-

кого, Петра Мегика, Тирса Венгриновича, Галини Новаківської, Христини Кудрик, Емми Андіївської, Ірми Осадци, Темістокля Вірсти, з якими особисто спілкувався автор, Гаї Мазуренко, Ірини Банах-Твердохліб, Володимира Прокуди, Бориса Пачовського, Сергія Кіндзерявого-Пастухова, Ірини Банах-Твердохліб, Галини Мирошніченко-Кузьми, Рона Костинюка, з якими автор тривалий час підтримував контакти листуванням, Любомира Романа Кузьми, Роберта Лісовського, Петра Андрусів, Ростислава Глуква, опосередковано завдяки контактам з родинами, танцівниці, поетки та художниці Оленки Гердан-Заклинської, вчених, письменників та суспільно-культурних діячів Володимира Янева, Софії Янів, Богдана та Софії Певних, Миколи Мушинки, Уляни Старосольської, Володимира Барагури, Наталії Семіон-Андрусів, Ольги Загородньої-Трачук, Оксани Радиш, Любові Дражевської, Івана Павлічки, Світлани Глуква, Марти Єнкала, Романа Кравця, Дарії Даревич, Христини Цурковська-Стоділки, Ігоря та Богдани Чумів, Петра Гринчишина, Марти Трофименко, які стали носіями культурної пам'яті Українства поза Батьківщиною.

Об'єктом дослідження є документальні факти налагодження та етапи професійних контактів автора з рядом представників науково-творчої еліти української діаспори у США, Канаді, Великій Британії, Німеччині, Польщі, *предметом* — історія, хронологія та зміст підтримання спілкування, що вплинуло на реалізацію значимих виставкових, видавничих проєктів та пошуки шляхів наукової популяризації маловідомих імен в українському соціумі.

Методологічною основою дослідження є творчобіографічний, науково-реконструктивний, джерелознавчий методи, а також історико-культурний підхід до кваліфікації творчого і наукового доробків інтелектуалів українського зарубіжжя.

Наукова новизна. Вперше в історіографії вітчизняного мистецтвознавства та історії України розглядається індивідуальний досвід автора щодо пошуків професійних контактів з цілим рядом визначних постатей національної культурно-мистецької та наукової еліти другої половини ХХ століття. У статті наводиться ряд досі не відомих фактів, які поглиблюють біографії визначних діячів культури та інтелектуального життя, розкриваються ці-

каві деталі їх творчого побуту та ідейних і ціннісних переконань.

Аналіз досліджень. Виходячи з поставленої мети та специфіки теми статті автор, здебільшого, оперує науковими ресурсами, які є частиною реалізації ним численних дослідницьких проєктів кінця 1980-х — 2020-х років. Це, найперше, монографічні видання про спадщину Любомира Романа Кузьми [1], Роберта Лісовського [2], Зої Лісовської [3], Оленки Гердан-Заклинської [4, 5], Галини Мирошніченко-Кузьми [6], Петра Андрусіва [7], перша такого роду спроба хронологізації динаміки розвитку українського образотворчого мистецтва ХХ століття у контексті світового культуротворчого процесу [8], антологія (в 4-х частинах) української теоретичної думки ХХ століття «Ідеї, смисли, інтерпретації образотворчого мистецтва» [9], та цілий ряд статей у наукових виданнях, колективних монографіях і збірниках, каталогах виставок, в електронних періодичних виданнях. Частина з авторських публікацій стали вагомими на час їх появи за науковою кваліфікацією та репрезентацією творчості ряду мистців, що суттєво збагатило історіографію української мистецької культури та стимулювало інших дослідників до вивчення відповідної тематики. Окремі напрацювання автор використав у збірнику статей «Українське мистецтво ХХ століття: ідеї, явища, персоналії» [10], а також у великій колективній енциклопедичній праці «Українське образотворче мистецтво: імена, життєписи, твори (ХІ—ХХІ ст.)» [11]. Апробації фактографічних знахідок щодо життєписів і спадщини мистців українського зарубіжжя автор здійснив у статтях про Святослава Гординського, Едварда Козака, Володимира Прокуду, Ірину Банах-Твердохліб, Галю Мазуренко, Олю Окуневську, Єлизавету Скоропадську, Івана Кураха, Бориса Пачовського, Мирослава Радиша, Юрія Соловія, Ростислава Глукка, Петра Мегика, Богдана Стебельського, Дмитра Стрієка, Григора Крука, Емму Андіївську, Христину Кудрик та ін.

Основна частина. Витоки зацікавлення автором тематикою творчості художників української діаспори сягають початку 1980-х років, з часу праці на посаді молодшого наукового співробітника, а потім навіть коротко й виконувача обов'язки завідувача відділом радянського мистецтва у Львівському му-

зеї українського мистецтва (тепер — Національний музей у Львові імені Андрея Шептицького). Від старших колег, іменитих музейників — Віри Свенціцької, Ярослава Нановського, а пізніше Миколи Батого, я довідався про існування у фондах окремих груп табуйованих офіційною владою творів, зокрема Петра Ів. Холодного, Юрія Магалецького, Теодора Вацика та ін. Окрім того, відвідуючи з науковою метою Львівську наукову бібліотеку ім. В. Стефаника АН УРСР (тепер — Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника), мене як читача так званого «спецфонду» спонукали підписати зобов'язання про **не опублікування** матеріалів з українських книжок і часописів 1920—1930-х років, які містили відомості про активне культурно-мистецьке життя у Львові до приходу «радянської влади». Тоді я звернув увагу на вишукану графіку Павла Ковжуна, Святослава Гординського, Миколи Бутовича, Роберта Лісовського, Едварда Козака, яку, як згодом з'ясувалося, чудово знав мій батько, художник і педагог Мирон Яців, і синтезував у власному стилі своїх графічних творів. Уже пізніше він мені показав ретельні копії, які він потайки робив удома, намагаючись стильовим багатством мистецтва українського модернізму.

Зацікавлення «забороненими» чи неосмисленими мистецькими досвідами та іменами посилювалося у наступні роки, уже після переходу до Львівського відділення ІМФЕ ім. М.Т. Рильського АН УРСР, в очолюваний знаним істориком мистецтва Миколою Моздиром відділ мистецтвознавства. Там автор мав стимулюючі до поглиблення своїх дослідницьких зацікавлень спілкування з іменитими колегами — Павлом Жолтовським, Фаїною Петряковою, а ще з Володимиром Овсійчуком, моїм колишнім педагогом у ЛДІПДМ. І, знову ж таки, праця в бібліотеках та фондова робота (як охоронця фонду графіки) розширили діапазон моїх тематичних запитів з визначенням пріоритетів: мистецтво модернізму та сучасності. Крок за кроком перед автором почала відкриватися якби паралельна щодо офіційної історії українського мистецтва, динамічна й принадлива платформа творчих ідей і напрямків. Супутниками на цій захоплюючій дорозі стали й молоді колеги, зокрема Олесь Нога, Володимир Жишківич, Ірина Волицька, Ростислава Грималюк.

З дистанції часу складно відновити поетапність шляхів вивчення цих невідомих теренів мистецьких практик минулого. Але були деякі значимі події, з якими цей процес активізувався. Це, найперше, загальне суспільне піднесення в різних середовищах України, як і в інших республіках (Литви, Латвії, Естонії, Грузії та ін.) внаслідок трансформації політико-адміністративної ситуації в СРСР (так звана «горбачовська перестройка»), повернення національних спільнот московської тоталітарної імперії до своїх етнічних коренів, а також формування громадсько-культурних інституцій (товариств), які брали на себе цю місію. У Львові — це Товариство Лева, Клуб українських мистців (КУМ), мистецьке товариство «Шлях» та ін. Ставши одним з активістів КУМ-у (від 1988 року), автор разом з колегами-мистецтвознавцями (Олег Сидором, Орестом Голубцем) поглибив свою дослідницьку працю над науковою реконструкцією «забутих», маловідомих або зумисне спотворених тоталітарною московською владою сторінок культурної історії України. Перші організаційні ініціативи (1988—1990 років) нашої професійної спільноти уже були синхронізовані з індивідуальними науковими пошуками, оскільки ідеологія новопосталих громадських товариств була виразно альтернативною існуючим радянським стандартам адміністрування культури, маніпулятивним технологіям з задурманення національної свідомості, відірваності від західних моделей творчого самовиявлення мистців. З цього періоду знаковими стали виставки, які були проведені у залах Музею етнографії та художнього промислу ЛВ ІМФЕ ім. М.Т. Рильського АН УРСР:

Іл. 1. Тирс Венгринович. Церква у с. Перупка, повіт Новий Сонч. Дар автора Р. Яціву від 8.06.1989

творів відомого графіка з Польщі, українця за родомом Тирса Венгриновича, мистця-дисидента Опанаса Заливахи (1988) та широкого знаного в українській діаспорі США Святослава Гординського (1989). З кожною такою подією в автора статті була змога познайомитися — безпосередньо або шляхом листування — з цими постатями національної культури.

Саме відтоді закріпилося коротке, але плідне спілкування з Тирсом Венгриновичем, який ще 8 червня 1989 року подарував автору свою ліногравюру «Церква у с. Перупка, повіт Новий Сонч», з відомого тематичного циклу «Церкви» (іл. 1). Трохи раніше, 1 червня, на експозиції виставки у мене відбувалася цікава бесіда з автором, з якої вдалося, зокрема, довідатися про здолання мистцем перепон у прагненні творити. Так, під час його примусових робіт у Німеччині він відчував велику тягу до графіки, але під рукою був лише малоприслаблений для гравірування матеріал — звичайно побутова бляха. «На блясі робив своїм способом бархатисту поверхню, пробні відбитки робив він нанесеного крему до чобіт. Таким чином зробив кілька меццотинто»¹. Перша моя публікація про цього художника з'явилася друком у серпні 1990 року [12], а далі вже тривало листування. Вартісним за інформативним наповненням був лист Т. Венгриновича до автора від 27 липня 1994 року, де художник, серед іншого, розказував: «Останньо мало що роблю з графіки. Зanedбав екслібрис, дещо малював, забавлявся керамікою. Очевидно це лиш для втіхи, забави, відпочинку. Робив якісь плякети для нашої Лемківської Ватри. Для Явожна, де щорічно відбуваються торжественні панахиди на місці табору де замучених було багато наших невинних людей, де кілька тисяч лемків — українців чекало ліпших днів. Недавно тому назад мав я у Явожні свою виставку "Церкви". З тою виставкою був зв'язаний цикл відчитів на теми українські, нашого мистецтва, зв'язків і потреби нав'язувати контакти укр.-поль. на рівноправних умовах покидаючи то, що було як щось, що не повинно мати місце на будуче». Трохи пізніше Т. Венгринович

¹ З розмови автора з Тирсом Венгриновичем. Львів, Музей етнографії та художнього промислу ЛВ ІМФЕ ім. М.Т. Рильського АН УРСР, 1 червня 1989 р. Запис розмови зберігається в приватному архіві автора.

звернувся до теми творчої спадщини Івана Іванця, яку на той час я розпочав вивчати: «...Пригадалися мені давні і то дуже давні часи, коли як малий 19 літний хлопець поїхав з Ярослава до Львова на свою першу виставку в якій брав участь. Показали мені тоді Івана Іванця. Не буду писати як я чувся серед тих великих людей, як я переживав той побут у Львові»². Кожен такого роду факт ставав для мене, молодого дослідника, черговим стимулом до наукового пошуку.

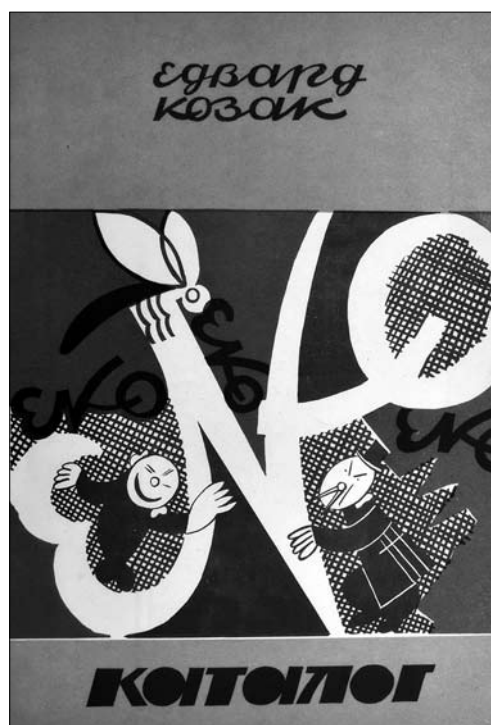
Стрімкість подій національно-культурного піднесення в Україні злам 1980—1990-х років сьогодні вже ускладнює процес реконструкції їх хронології. Але деякі з них були особливо пам'ятними, як, зокрема, оперативно підготовлена навесні 1989 року виставка творів Святослава Гординського. Її передували публікації про його літературну і мистецьку творчість у відомому львівському літературно-мистецькому журналі «Жовтень» Романа Лубківського та Романа Яціва [13]. Роман Лубківський, відомий поет і громадсько-культурний діяч підтримував ініціативу організації виставки мистецьких творів С. Гординського у Музеї етнографії та художнього промислу ЛВ ІМФЕ ім. М. Рильського АН УРСР. Тодішній директор музею Василь Откович спільно з автором статті стали упорядниками виставки, використавши для цього матеріали зі збірки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР та численних приватних колекцій. До цієї резонансної події було спеціально підготовлений текстовий каталог (упорядник Р. Яців), а для обкладинки, для всього накладу, тиражований екслібрис Святослава Гординського авторства Мирона Яціва (іл. 2). Цікаво, що сам художник довідався про цю подію з публікації в провідному українському часописі США «Свобода». Опісля в автора з мистцем налагодилося листування, а під час його відвідин Львова відбулися і безпосередні зустрічі.

1989 рік став, у багатьох аспектах, ключовим щодо розбудови авторської програми досліджень творчості художників української діаспори. Опубліковано статті про мистецтво Оксани Лятуринської, Миколи Бутовича, розпочато контакт з львівської родиною видатного графіка, живописця, ге-

² Лист Тирса Венгриновича до Романа Яціва від 27 липня 1994 р. Зберігається в приватному архіві автора.

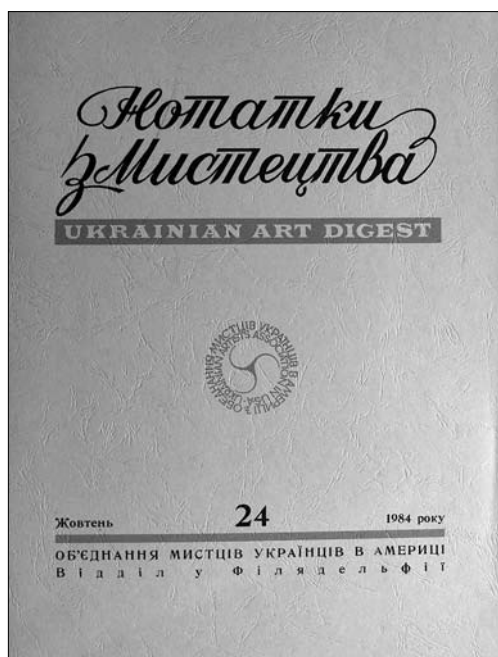

Іл. 2. Каталог виставки творів С. Гординського. Львів, 1989

Іл. 3. Каталог виставки творів Едварда Козака. Львів, 1990

ніального карикатуриста Едварда Козака (Еко), а після встановлення з них безпосередніх контактів розпочалася робота з підготовки його персональної виставки у Львові. Навесні наступного, 1990 року, у Музеї етнографії та художнього промислу Львівського відділення ІМФЕ ім. М. Рильського АН УРСР виставка творів Едварда Козака та його си-

Іл. 4. Журнал Нотатки з Мистецтва. Філадельфія, 1984

Іл. 5. Альбом-монографія Петро Мегик. Філадельфія, 1992

нів Юрія та Яреми була відкрита за участі самого легендарного мистця. Вона стала знаковою подією всеукраїнського масштабу, а напередодні відбулася символічна зустріч маестро, редактора всесвітньо-відомих сатирично-гумористичних журналів «Комар» (Львів) та «Лис Микита» (Детройт, США)

Іл. 6. Журнал Мистецькі Студії. Львів, 1991

з членами редакційної колегії відомого київського сатирично-гумористичного журналу «Перець». До цієї події надруковано великим накладом багатоілюстрований каталог, упорядкований Р. Яцівим (дизайн обкладинки Мирона Яціва) [14] (іл. 3).

Співорганізатором цієї знакової мистецької події стали Львівське обласне відділення Українського фонду культури, творчо-виробниче об'єднання «Гердан» та редакція журналу «Дзвін» в особах Еммануїла Миська, Ореста Шейки та Романа Лубківського. Побачити «наживо» видатну постать українського інтелектуального Львова 1920—1930-х років та української діаспори на відкриття у музей прийшла на рідкість велика кількість людей, а сам художник пережив чи не найбільш хвилюючі дні свого життя, вперше після війни відвідавши місто своєї молодості. Згодом, реагуючи на цю подію, близький приятель Ека Святослав Гординський у листі про автора статті написав: «...преса тут пише, що його заслуженого вшанували, — він же довго був “сам у полі воїн”, просто лачно подумати, що було б у Галичині без нього!»³.

Увесь 1990-ий рік проходив з піднесенням він цієї події, а також з тенденцією до набування нових контактів з представниками мистецької еліти україн-

³ Лист Святослава Гординського до Р. Яціва від 15 липня 1990 р. Зберігається в архіві автора.

Іл. 7. Зоя Лісовська та Лада Аріяна Нижанківська. Світлина 2018

ського зарубіжжя. Так, вдалося отримати адресу одного з найбільш діяльних мистців діаспори у США Петра Мегика, який у місті Філадельфія продовжував вести масштабний видавничий проєкт — фаховий журнал «Нотатки з Мистецтва / Ukrainian Art Digest» (іл. 4). Оскільки Клуб українських мистців у Львові ініціював ідею заснування у Львові нового фахового часопису «Мистецькі Студії», редактором якого було призначено мене, П. Мегик в одному з листів до автора згодом написав: «Зрадів, що журнал “Мистецькі студії” вже народжується. Щастя вам, Боже! Поволі, але певно посувайтеся вперед!»⁴. Згодом, у жовтні 1991 року мені трапилася унікальна нагода зустрітися з Петром Мегиком у номері готелю «Супутник» у Львові й побесідувати з ним на мистецькі теми, а вже наступного року його не стало, але надійшла поштою від нього посилка з книгами (іл. 5). Від нього ж КУМ отримав кілька комплектів «Нотаток...», які ми поширили серед бібліотек та приватних осіб в Україні.

З виходом друком першого числа «Мистецьких Студій» (іл. 6) моя авторська програма студіювання доробку українських мистців поза Батьківщиною ще більше інтенсифікувалася, що переросло в цілий ряд нових організаційних задумів. 1991 рік був дуже врожайним на нові знайомства і події. Це, найперше, виставка малярства матері і доньки, Зої Лісовської та Лади Аріяни Нижанківської зі Швейцарії, перші контакти зі співачкою Наталією Семіон-Андрусів, вдовою видатного художника і мистецтвознавця зі США Петра Андрусіва (уродженця с. Кам'янобрід

⁴ З листа Петра Мегика до Р. Яціва від 30 липня 1991 р. Зберігається в архіві автора.

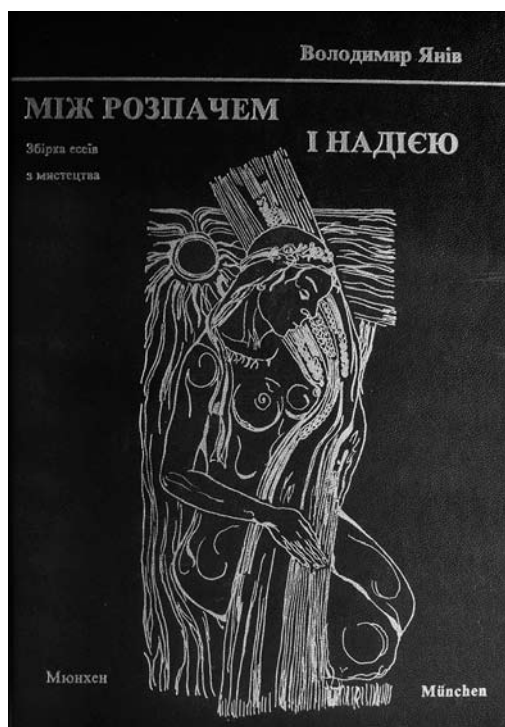

Іл. 8. Наталія Семіон-Андрусів у концертному костюмі. Світлина 1960-х рр. З архіву автора

Іл. 9. Ірина Банах-Твердохліб. Фотопортрет з архіву автора

біля Городка), які спричинили у перспективі реалізацію великого видавничого проєкту, інтенсивна переписка з мисткинею зі США, уродженкою м. Винники біля Львова Іриною Банах-Твердохліб, авторитетним мистецтвознавцем, художником і редактором Богданом Стебельським, натхненною дослідницею і популяризаторкою української вишивки Ольгою Загородньою-Трачук, вдовою театального художника Мирослава Радиша Оксаною, донькою видатного живописця і графіка Бориса Крюкова Лідією Крюків-Качуровською, Уляною Старосольською,

Іл. 10. Книга Володимира Янева «Між розпачем і надією. Збірка есеїв з мистецтва». Мюнхен, 1992

Іл. 11. Мирон Яців. Малюнок обкладинки збірки вибраних поезій Володимира Гаврилюка. Львів, 1993

Іл. 12. Уляна Старосольська, Едвард Козак та Мирон Левицький на експозиції виставки творів Ека. Торонто, 1970-ті рр.

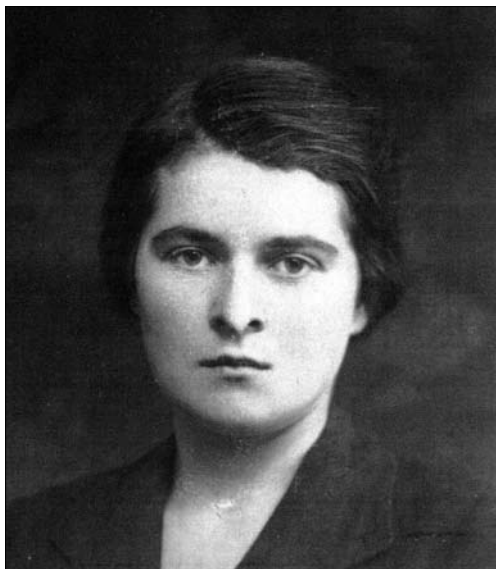
видатною діячкою «Союзу Українок» у США, редакторкою відомого журналу «Наше Життя», вченим-етнопсихологом, поетом, Ректором Українського Вільного Університету у Мюнхені (Німеччина) Володимиром Янівим та його дружиною, співробітницею «Енциклопедії Українознавства» Софією Янів, а також рядом інших громадсько-культурних діячів з різних країн США та Європи (іл. 7—10).

У тісній співпраці з Іваном Гречком, що на той час очолював Клуб української греко-католицької

Іл. 13. Каталог виставки творів Роберта Лісовського. Львів, 1993. Дизайн обкладинки Мирона Яціва

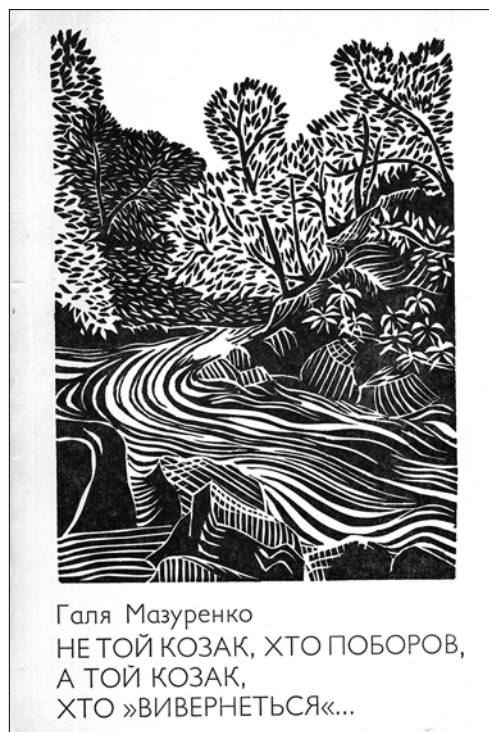
інтелігенції, в Музеї етнографії та художнього промислу відбувся літературно-музичний вечір, присвячений унікальній постаті міжвоєнного двадцятиліття у Львові Володимира Гаврилюка, за участі

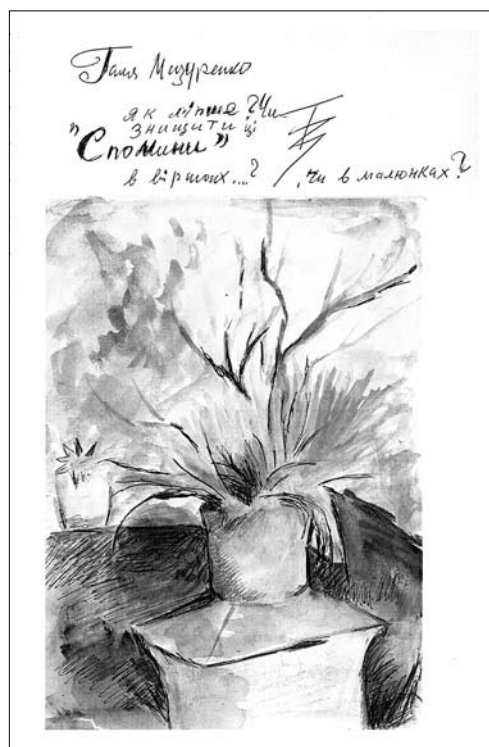
Іл. 14. Галя Мазуренко у молоді роки

славетного сучасника, композитора Миколи Колесси, після якого ми отримали зворушливу реакцію самого «героя» події з Канади (іл. 11). Під час короткого побуту у Львові не менш іменитого мистця з Канади, корінного львів'янина Мирона Левицького, учня О. Новаківського, мав щасливу змогу показати йому твори зі збірок Музею етнографії та художнього промислу, а потім, упродовж кількох годин поспілкуватися у номері готелю «Львів» (іл. 12). Водночас вів пошукову роботу та листування з родиною щодо мистецької спадщини видатного графіка, автора атрибутики УВО-ОУН та «Українського Пласту» Роберта Лісовського. Виставковий проєкт до 100-ліття від дня його народження було реалізовано у 1993 році, до якого випущено спеціально упорядкований автором каталог [15] (іл. 13).

У 1991 році в автора зав'язалися щирі, довірливі взаємини з поеткою та художницею Галею Мазуренко, що проживала у Лондоні. Встановити з нею контакт допомогла родина Романа Кравця та Марти Єнкали, і вже того ж року автору вдалося, при взаємодії з відомим львівським літературознавцем Миколою Ільницьким та громадсько-культурним діячем і колекціонером Іваном Гречком організувати вечір, присвячений від дня народження видатної України (іл. 14—16). З численних листів, отриманих від Галі Мазуренко, вдалося довідатися про її складну долю і, зокрема, терор щодо її матері і доньки від першого шлюбу в радянській Україні. Мати була аре-

Іл. 15. Книга Галі Мазуренко «Не той козак, хто поборов, а той козак, що вивернеться». Лондон, 1974

Іл. 16. Сторінка із самвидавівського альбому Галі Мазуренко. Поч. 1990-х рр. З архіву автора

штована та розстріляна московськими окупантами у 1937 року, донька була порятована і жила під прибраним прізвиськом. Лише після перших публікацій

про Галю Мазуренко в Україні на початку 1990-их років з'ясувалося, що донька проживає у Києві як Марина Гончарова, про що сама мисткиня і поетка довідалася напередодні своєї смерті. Листування автора з Галею Мазуренко за змістовним наповненням та біографічними подробицями потребують окремого наукового висвітлення.

Висновки. Кожен дослідник культурно-мистецького процесу в Україні перших десятиліть відновленої Державності зберігає у своїй пам'яті певну суму фактів, які становили на той час пріоритети в реакціях, національно-патріотичних поривах, професійних задачах, а також й емоціях, які набувалися під час спілкування з конкретними особами — з radoщами і тривогами. Все це з часом укладалося в траєкторію самоутвердження та осмислення глибин духовності рідного народу, потребу посилення духовного і націоцентричного наративу в науці, для прокладання дальших шляхів культурного поступу України. Викладені у статті факти та їх інтерпретації мають багато в чому суб'єктивний характер, але відкривають перспективу глибших наукових студій над феноменами українського мистецтва та їх ролі у світовому культуротворчому процесі ХХ—ХХІ століть.

1. Яців Р. Любомир Роман Кузьма (1913—2004): *Малярська і публіцистична спадщина*. Львів: Ліга-Прес, 2010. 220 с.; іл.
2. Яців Р. Роберт Лісовський (1893—1982): *Дух лінії / Слово про Батька* — Зоя Лісовська-Нижанківська. Львівська національна академія мистецтв. Львів: Априорі, 2015. 232 с.; іл.
3. Яців Р. Зоя Лісовська: *джерела пристрасті: Малярство, графіка*. Передне слово З. Лісовської; стаття В. Вовк. Львів: Априорі, 2018. 216 с.; іл.
4. Яців Р. Оленка Гердан-Заклинська. *Життя і творчість: біографічний нарис*. Львів: Інститут народознавства НАН України; Львівська національна академія мистецтв, 2013. 60 с.; іл.
5. Яців Р. Оленка Гердан-Заклинська (1916—1999): *Життя у мистецтві: матеріали до історії українського мистецтва ХХ століття*. Львів: Растр-7, 2015. 152 с.; іл.
6. Яців Р. Галина Мирошниченко-Кузьма. *Життя і творчість: Біографічний нарис*. Вступ. сл. А. Гумецька, М. Мирошниченко. Львів: Інститут народознавства НАН України; Львівська національна академія мистецтв, 2014. 72 с.; іл.
7. Петро Андрусів (1906—1981): *Мистецька спадщина, публікації, архівні та довідкові матеріали*.

Упоряд. Роман та Андрій Яців. Львів: Наукове товариство імені Шевченка; Інститут народознавства НАН України, 2023. 552 с.; іл.

8. Яців Р. *Мала хронологія мистецьких подій і пам'ятних дат ХХ століття: Україна — світ: локально-індивідуальний дослідницький ракурс: довідник*. Львівська національна академія мистецтв; Наукове товариство імені Шевченка. Львів: Видавництво «Априорі», 2021. 544 с.; іл.
9. *Ідеї, смисли, інтерпретації образотворчого мистецтва. Українська теоретична думка ХХ століття: Антологія*. Упоряд. Р.М. Яців. Львів: Львівська національна академія мистецтв; Інститут народознавства НАН України; Простір-М, 2012—2021.
10. Яців Р. *Українське мистецтво ХХ століття: Ідеї, явища, персоналії: Збірник статей*. Вст. слово. С. Павлюка. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2006. 351 с.; іл.
11. *Українське образотворче мистецтво: імена, життєписи, твори (ХІ—ХХІ ст.)*. Авт. І. Голод, Н. Козак, Я. Кравченко, О. Михайлюк, Р. Яців. Харків: Факт, 2013. 720 с.; іл.
12. Яців Р. Знайомтесь — Тирс Венгринович. *За Вільну Україну*. Львів, 1990. 4 серпня.
13. Яців Р. «Одного лиш боюсь: впадати в трафарет». *Жовтень*. Львів, 1989. № 2. С. 124—125.
14. Едвард Козак. *Каталог виставки*. Упорядники виставки В. Откович, Р. Яців; автор-упорядник каталогу Р. Яців. Львів, 1990. 28 с.; іл.
15. Роберт Лісовський (1893—1982): *Каталог виставки творів, присвяченої 100-річчю з дня народження художника*. Автор-упоряд. Р. Яців. Львів, Інститут народознавства НАН України, 1993. 32 с.; іл.

REFERENCES

- Yatsiv, R. (2010). *Liubomyr Roman Kuzma (1913—2004): Painting and Publicistic Legacy*. Lviv: Liha-Pres [in Ukrainian].
- Yatsiv, R. (2015). *Robert Lisovskyi (1893—1982): The Spirit of the Line / A Word About Father* — Zoia Lisovska-Nyzhankivska; Lviv National Academy of Arts. Lviv: Apriori [in Ukrainian].
- Yatsiv, R. (2018). *Zoia Lisovska: Sources of Passion: Painting, Graphic Art*. Foreword by Z. Lisovska; article by V. Vovk. Lviv: Apriori [in Ukrainian].
- Yatsiv, R. (2013). *Olenka Herdan-Zaklynska. Life and Work: A Biographical Sketch*. Lviv: Institute of Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine; Lviv National Academy of Arts [in Ukrainian].
- Yatsiv, R. (2015). *Olenka Herdan-Zaklynska (1916—1999): A Life in Art: Materials for the History of 20th-Century Ukrainian Art*. Lviv: Rastr-7 [in Ukrainian].
- Yatsiv, R. (2014). *Halyna Myroshnychenko-Kuzma. Life and Work: A Biographical Sketch*. Introductory remarks by A. Humetska, M. Myroshnychenko. Lviv: Institute of

- Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine; Lviv National Academy of Arts [in Ukrainian].
- (2023). *Petro Andrusiv (1906—1981): Artistic Legacy, Publications, Archival and Reference Materials*. Compiled by Roman and Andrii Yatsiv. Lviv: Shevchenko Scientific Society; Institute of Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].
- Yatsiv, R. (2021). *A Concise Chronology of Art Events and Memorable Dates of the 20th Century: Ukraine — The World: A Local-Individual Research Perspective: A Reference Book*. Lviv National Academy of Arts; Shevchenko Scientific Society. Lviv: Apriori Publishing House [in Ukrainian].
- (2012—2021) *Ideas, Meanings, and Interpretations of Visual Art. Ukrainian Theoretical Thought of the 20th Century: An Anthology*. Compiled by R. M. Yatsiv. Lviv: Lviv National Academy of Arts; Institute of Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine; Prostir-M [in Ukrainian].
- Yatsiv, R. (2006). *Ukrainian Art of the 20th Century: Ideas, Phenomena, Personalities: A Collection of Articles*. Foreword by S. Pavliuk. Lviv: Institute of Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].
- (2013). *Ukrainian Visual Art: Names, Biographies, Works (11th—21st Centuries)*. Authors: I. Holod, N. Kozak, Ya. Kravchenko, O. Mykhailiuk, R. Yatsiv. Kharkiv: Fakt [in Ukrainian].
- Yatsiv, R. (1990, August 4). Meet Tyrs Venhrynovych. *Za Vilnu Ukrainu* [in Ukrainian].
- Yatsiv, R. (1989). «I Fear Only One Thing: Falling into Cliches». *Zhovten*, 2, 124—125 [in Ukrainian].
- (1990). *Edward Kozak. Exhibition Catalogue*. Exhibition compilers: V. Otkovych, R. Yatsiv; catalogue author-compiler: R. Yatsiv. Lviv [in Ukrainian].
- (1993). *Robert Lisovskyi (1893—1982): Catalogue of the Exhibition of Works Dedicated to the Artist's Centenary*. Author-compiler: R. Yatsiv. Lviv, Institute of Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].

Received: 12.08.2026

Accepted: 19.08.2026

Published: 23.09.2026